

Наталія Кухарчук
аспірантка кафедри авіаційної психології
Національний авіаційний університет
м. Київ (Україна)

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ДУХОВНОСТІ ЯК КРИЗА ГАРМОНІЧНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Проблема формування духовного виховання людини є актуальною. Це проблема соціального характеру, оскільки пов'язана з таким поняттям, як: розвиток особистості та формування його психологічного та фізичного здоров'я.

Духовність людини як історичний і культурний феномен багаторазово змінювалася і була різною в різних культурах. При цьому вона завжди зберігала певні інваріанти. Сьогодні під впливом прогресу науки відбувається «злам» даних інваріантів.

Потребує нового осмислення та сама духовність як найважливіша цінність людини. Колишнє розуміння духовності як виключно позитивного феномена не відповідає вимогам сьогодення. Поширення нових технологій, кіберпростору створює величезні можливості для вторгнення в духовність і психіку людини і маніпулювання ними. У світлі цього знову актуалізується проблема відносини реального і уявного. Ряд моральних обмежень реальному житті знімається, що сприяє негативному прояву духовності людини у формі деструктивної діяльності як у віртуальному просторі, так і в реальному світі. Розширення простору свободи в інформаційному суспільстві несе не тільки позитивні зміни в структурі духовності людини, але і негативні. Негативний вплив на становлення духовності людини надають ЗМІ, які містять передачі і фільми, відкрито пропагують насильство, що формують велике число помилкових і низинних потреб. Збільшення обсягу інформації, трансформації в сфері міжособистісних відносин, в традиційному способі життя у великій мірі визначають деформацію духовності. Результатом є гострі прояви екзистенційних проблем: почуття духовної порожнечі і самотності індивіда в контексті значного обсягу інформаційних потоків, тяга до самореалізації з одночасним

нав'язуванням стереотипів. Відчуження індивіда має двоїсту природу: так, з одного боку, воно виступає як фактор, що сприяє негативному прояву духовності, з іншого - це реакція на ситуацію в світі, психологічний захисний механізм, який дозволить індивіду, який боїться за себе і своїх рідних, не втратити розум. Результатом є поява терпимого ставлення до таких негативних проявів духовності, як: агресія і жорстокість.

Одним із напрямів вирішення зазначеної проблеми є дослідження амбівалентності як динамічної властивості особистості, що стає варіативним регулятором усіх сфер життя, обумовлюючи специфіку її розвитку. Термін «амбівалентність» (лат. *ambo* – обидва і *valentia* – сила) означає взаємовиключне сполучення позитивного й негативного до одного об'єкта зовнішнього чи внутрішнього світу, що супроводжується виявом протистояння різної інтенсивності. Особистісна (внутрішня, психологічна) амбівалентність – стійка природна властивість, котра виявляється в співіснуванні протилежних переживань до одного об'єкта. Проблема амбівалентності вивчається переважно у зарубіжній психології. Зокрема, напрям зосереджує увагу на психодинамічних аспектах амбівалентності (З. Фрейд). У психоаналітичних концепціях розвитку розкривалася її роль у формуванні особистості в ранньому дитинстві (К. Абрахам, Д. Віннікотт, М. Клейн та ін.). Амбівалентність в теоріях неофрейдистів розглядалася як невід'ємне психологічне явище в структурі особистості (А. Адлер, К. Хорні, К. Юнг). Представники егопсихології вивчали амбівалентність у широкому соціокультурному контексті як специфічну особливість взаємодії з реальністю (Е. Еріксон, Е. Фромм). У радянській психології проблема амбівалентності досліджувалася побіжно до інших проблем (Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, Л.М. Собчик). Лише декілька робіт присвячені певним аспектам амбівалентності особистості (О.В. Гордєєва, І.Н. Михєєва, Т.М.Сорокіна).

Цілісність і єдність духовності існують в різних аспектах: гносеологічному, етичному та естетичному, оскільки істина, добро і краса взаємопов'язані (Бахтін М.М.). Виходячи з цього, у вітчизняній філософії традиційно в структурі духовності виділяються наступні компоненти: когнітивний, моральний,

естетичний. Ми вважаємо, що амбівалентність духовності вимагає доповнення існуючої структури духовності нової за принципом внутрішнього і зовнішнього. Внутрішнє - суб'єктивний світ в його потенції, мінливості, пошуку, зовнішнє - спрямованість, спрямованість до цінностей. При дослідженні духовності необхідний рівневий підхід. У людини духовність відповідно до рівня розвиненості може бути низькою або високою. Не може бути за визначенням бездуховного людини, отже - немає і бездуховності як категорії для рефлексії. Чітко визначити межу духовності і бездуховності неможливо, можливо порівняння ступенів духовності: більш духовний - менш духовний. Методологічно коректно під категорією «бездуховність» розуміти низький рівень духовності.

Духовність в своїх проявах неоднозначна і має різні ступені вираження у кожній людині. Осмислення сутності духовності дозволяє розглядати її як діалектичну єдність. Будь-який розвиток, в тому числі і духовний, передбачає існування протиріч (Федотова В.Г.). Протиріччя спочатку властиво буттю людини. Суперечливість проявів духовності відображає концепт «амбівалентність». Сутність духовності полягає в її внутрішній суперечливості, що виражається у співіснуванні протилежних за силою тенденцій. Виходячи з цього, виділяються позитивна і негативна типи духовності. Амбівалентність є зовнішнім проявом протиріч духовності, підставою якої виступає протиріччя між сутністю і існуванням людини. Амбівалентність і подвійність синоніми. Двоїстість не припускає співіснування, а лише фіксує два різних ознаки в об'єкта або явища.

Духовність відносна в тій мірі, в якій відносна матеріальність. Відносність задається самим життям людини. Духовність не одна і та ж протягом життя, оскільки зміна внутрішнього світу людини змінює і духовність, яка характеризує даний світ. Рівневий підхід привносить в духовність динамічні (духовність як процес) і статичні характеристики (духовність як стан, результат). У західній і вітчизняній філософії це питання недостатньо розроблене. Багато дослідників дотримуються визначення духовності або як процесу, або стану. Разом з тим відповідь на дане питання зачіпає

сутнісні підстави духовності. Один з аспектів амбівалентної природи духовності полягає в тому, що духовність є одночасно і процес, і результат. Тому вважає, що духовність - це форма активності, прагнення до отримання уявлень про світ і результат становлення людини, стан динамічний, якісно змінюється в часі в напрямку інтеграції або дезінтеграції елементів внутрішнього світу людини.

Згідно з теоремою про неповноту Курта Геделя, яка говорить, що для того, щоб система будь-якого рівня могла всебічно розвиватися, вона повинна мати:

1) надсистему, що встановлює системі параметри розвитку, які для цієї системи будуть найбільш ефективною спрямованістю;

2) підсистему, яка, в сукупності з іншими підсистемами, накопичуючи досвід системних стосунків, в які вони включені, забезпечувала б зміну ентропії у бік зменшення міри хаосу системи і зростання її енергії (рис.1).

Прагнення до істинних загальнолюдських ідеалів і цінностей виховують розширення свідомості. Це пов'язано з тим, що будь-яка система прагне до більшої, в яку вона вбудована: людина вбудована в колективі (сім'я), колектив у суспільство, суспільство в планетарну систему і так до макрокосмосу. Знаходження у більшій системі дає меншій додаткову енергію для розвитку [1].

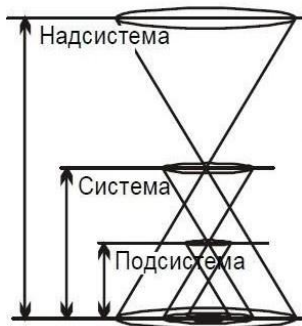

Рис.1. Підсистема-система-над система (Поляков В. А.)

Моральність - стійке проходження Закону гармонії в поведінці, мисленні, діяльності людини. Моральність

формується моральними процесами в сім'ї та системі освіти. Це необхідно роз'яснити, бо кожен повинен знати правило цільового признання пізнання / осягнення: "Вищою метою енергоінформації пізнання є втілення її вищих потенційних можливостей в удосконаленні 4-х рівнів буття: індивідуального, соціального, планетарного, вселенського "[2, с.84].

Гармонія - це сукупне поняття. Воно включає гармонію внутрішню і зовнішню. Під внутрішньою гармонією розуміється синхронізація всіх підсистем людини з його життєвим призначенням. Це завдання має вирішуватися в системі освіти за допомогою спеціальних законів. У стані внутрішньої гармонії людина здорова душевно, духовно, фізично, інтелектуально, морально, аксіологічно. Він являє собою щасливу морально стійку особистість. Навпаки, дисгармонія пізнання може привезти до дисгармонізації особистості. Формується морально нестійка особистість. В екстремальних ситуаціях – аморальна.

Під зовнішньою гармонією розуміється узгодженість людини із зовнішніми природними і здоровими соціальними процесами. Глибоке усвідомлення особистістю Законів Миру, суспільства, людини, розуміння процесів осягнення дозволяє гармонізувати себе. У сукупності внутрішньої і зовнішньої гармонії людина творить радість життя, любов і здоров'я, довге життя і турботу про природу та людство. Особиста моральність як норма записана в геномі людини у вигляді енергетичної формули. Дотримання в цілому Закону Миру є гарантом щастя, благополуччя не тільки особистості, але і навколишньої природи. Дотримання Загальних Законів Світу дозволяє людині підвищити свою творчу енергію творення. Ці ключові Закони людської особистості, творчого творення та щастя відображені в усіх законах освіти.

Для еволюційного розвитку свідомості людини потрібне виховання ціннісних орієнтирів, які важливо формувати з дитинства, як прагнення до ідеалу (мрії): 1) людина усвідомлює своє призначення, 2) відкриває шлях до мрії (визначить мету надсистеми), (визначає мету більшої системи), 3) подібно до архітектора конструює своє життя на основі образу майбутнього (йде до цієї мети, спираючись на своє призначення).

Таким чином, формування вищих цінностей людини і

прагнення до ідеалів через мрію створить людину, здатну творити своє життя і водночас своє психічне і фізичне здоров'я в тому ступені, в якій його свідомість відповідає рівню поставленої мети еволюції, і навпаки, світ, що оточує людину, в такому ступені формує його рівень пізнання і творчість, наскільки повинно світ відображатися у свідомості людині. (рис.2)

Рис 2. Хвильова природа мислеобраза

Література

1. Поляков Виталий Андреевич. «Философия жизни» М. Международная научная школа универсологии 2009.
2. Маслова Н.В., Шеваль М.В. Лицедеи души. Законы психики и психические комплексы. – М.: ООО «Традиция», 3.2018. – 268
3. Н.В. Маслова, Е.В. Юркевич. “Голографические мислеобразы. Рождение, управление, трансформация. – М.:ООО “Традиция”, 2017. - 224с., ил.
4. Налимов В.В. Спонтанность сознания. Вероятностная теория смыслов смысловая архитектура личности. М.:Прометей, 1989. – 287с.
5. Астафьев Б.А. Единая Истина. М.: ООО «Традиция», 2019. – 390 с.

6. Маслова Н.В. Периодическая система
Всеобщих Законов Мира. – М: «Традиция», 2019. – 176
с.
7. Маслова Н.В. Периодическая система Общих Законов
человеческого общества. – М: ООО «Традиция», 2018. – 268с.